

Osakunnat akateemisen sivistyksen tukipilareina ja paikallisperinteiden vaalijoina Itämeren alueella

Sanna-Maaria Mäkelä

I kuraattori

Turun yliopiston Savo-Karjalainen Osakunta

Osakunta on yliopisto-opiskelijoiden muodostama yhteisö. Monissa eurooppalaisissa yliopistoissa, kuten Pariisissa, Bolognassa, Oxfordissa ja Prahassa, on 1100-luvulta alkaen toiminut osakuntia (lat. natio, syntyjään) kooten yhteen samoilta seuduilta tulleita ylioppilaita. Aikana ennen ylioppilaskuntia osakunnat tarjosivat jäsenilleen ylioppilaan aseman mukaisia etuja. Yliopistossa opiskelevan oli siis liityttävä oman kotiseutunsa tai -maansa mukaiseen osakuntaan. Osakunnat yhdistivät opiskelijoita näiden ollessa kaukana kotoa. Matkustaminen pitkien matkojen taakse oli vaivalloista ja kotiseuduilla käytiin harvoin, joten osakunta lievitti ylioppilaiden koti-ikävää. Ylioppilaat viettivät paljon aikaa oman osakuntansa jäsenten seurassa syöden, opiskellen ja seurustellen. Osakuntien tehtävänä oli myös valvoa ylioppilaiden ahkeruutta ja siveellisyyttä.

Suomen alueelle osakuntalaitos rantaui Ruotsin valtakunnan kolmannen yliopiston, Turun akatemian, perustamisen myötä 1640. Akatemia toimi Pohjoismaiden vanhimman yliopiston, Uppsalan, sääntöjen mukaisesti ja paljon sikäläistä traditiota siirtyi Turkuun. Suomalaisesta osakuntalaitoksesta löytyy ensimmäinen kirjallinen merkintä vuodelta 1643, jolloin osakuntia valvomaan nimitettiin professorien joukosta ensimmäiset inspektorit. Inspektorien tehtävänä oli, ja on edelleen, toimia linkkinä yliopiston ja osakunnan välillä.

Suomen ja suomalaisen identiteetin muodostumisessa osakunnilla on ollut oma roolinsa. Suomessa kansallisuus-aate heräsi 1800-luvun alkupuolella ja nimenomaan akateemisen sivistyneistön parissa. Fennomaanit, uomen kielen kannattajat, pyrkivät parantamaan suomen asemaa ja nostamaan sen viralliseksi kieleksi. Filosofi ja kiihkeä fennomaani J.V. Snellman nimitettiin Keisarillisen Aleksanterin yliopiston Pohjalaisen osakunnan vt. kuraattoriksi 1834, ja hänen mielestään osakunnan tuli kasvattaa ihmistä yhteiskuntahenkeen käyttäen lapsuuden ja kotiseudun muistoja yhdistävänä voimana. Pohjalaisen osakunnan kuraattorina yhdessä Savo-Karjalaisen osakunnan kanssa Snellman ajoi kaikille ylioppilaille vaatimusta suorittaa arvosana suomen kielestä. Päätös kertoo jotakin fennomanian juurtumisesta näihin osakuntiin.

Turun yliopiston Savo-Karjalaisen Osakunnan inspektoreita neljältä vuosikymmeneltä: vasemmalta Lauri Ojala, Kari Liuhto ja Mauno Mielonen. Kuvaaja Aake Kinnunen, Savo-Karjalaisen Osakunnan valokuva-arkisto.

Suomalaisissa yliopistoissa osakunnat ovat muodostuneet niin historiallisten kuin nykyistenkin maakuntien mukaisesti. Maakunnallisten perinteiden ylläpito on yksi osakuntien tärkeimmistä tehtävistä sen lisäksi, että ne kokoavat yhteen samankaltaisia ylioppilaita, vaikei kotipaikkakunta enää määritäkään auto-maattisesti kunkin osakuntaa. Suomessa osakunnat hoitivat pitkään ylioppilaskuntien tehtäviä, ja osakuntaan liittyminen olikin ajoittain pakollista. 1900-luvun aikana ylioppilaskunnat ottivat vähitellen opiskelijoiden edunvalvonnan ja muut hallinnolliset tehtävät omiin käsiinsä sekä vapauttivat osakunnat kehittämään toimintaansa opiskelijoiden vapaa-ajan järjestöinä. Monet akateemiset perinteet ovat levinneet opiskelija-järjestöihin juuri osakuntien kautta. Perinteitä ylläpitäen jokainen osakunta järjestää edelleen vuosittain esimerkiksi vuosijuhlat tarjoten jäsenilleen tilaisuuden osallistua akateemiseen juhlaan omaa maakunta-perinnettä henkivän iltatilaisuuden muodossa. Arkisempi tekeminen keskittyy usein jäsenistön toivomiin toimintamuotoihin. Osakuntien aseman merkityksellisyydestä kertoo sekin, että lähes kaikki tunnetut vaikuttajat yhteiskunnassa ja tieteessä 1960-luvulle asti, Urho Kekkosesta Yrjö Väisälään, ovat olleet jäseninä, ja osa johtoasemissa, jossakin osakunnassa.

Itämeren ympäristössä osakuntaperinne elää edelleen. Suomen lisäksi muun muassa Ruotsissa, Virossa ja Saksassa on yliopistojen yhteydessä eläviä osakuntatoimintaa. Kotiseutuperinteiden vaalimisen lisäksi Itämeren alueen osakunnat pitävät yhteyttä toisiinsa yli valtiorajojen. Kaikilla osakunnilla on ystävyysosakuntia sekä koti- että naapurimaissa. Esimerkiksi Turun yliopiston Savo-Karjalaisella Osakunnalla on Ruotsin Lundissa ja Viron Tartossa ystävyysosakunnat, joihin pidetään säännöllisesti yhteyttä.

Turun yliopiston Savo-Karjalaisen Osakunnan 89. vuosijuhlan tunnelmaa 12.4.2014. Kuvaaja Aake Kinnunen, Savo-Karjalaisen Osakunnan valokuva-arkisto.

Osakunnat ovat yliopistojen vanhimpia ja perinteikkäimpiä järjestöjä, mutta niiden asema ylioppilaiden keskuudessa on ajan saatossa muuttunut. Helsingin yliopistossa pakollinen osakuntajäsenyys poistui 1937. Turun yliopistossa opiskelijat määrättiin osakuntien jäseniksi vuosina 1957–1969, kun ylioppilaskunta tarvitsi apua kasvavien opiskelijamäärien hoitamisessa. Koska enää jäsenyys ei ole pakollinen, opiskelija ohjautuu yliopistoon tullessaan ainejärjestön huomaan, ja koska tutkintojen suoritusajoja entisestään

on tiukennettu, saattaa hän suorittaa tutkintonsa tietämättömänä osakuntien kaltaisista historiallisista ja perinteikkäistä organisaatioista. Tänä päivänä osakunnat joutuvat entistä enemmän kilpailemaan muiden opiskelijajärjestöjen rinnalla ja kamppailemaan olemassaolostaan. Olisi suuri kulttuurinen menetys, jos kautta aikain eurooppalaisia opiskelijaperinteitä ylläpitävä organisaatio jäisi kokonaan tiukentuvien tutkintoaikojen ja koulutusleikkausten jalkoihin.

Kirjoituksen apuna on käytetty FM Mari Säisän vielä julkaisematonta tohtorinväitöstutkimusta.

Aiemmin sarjassa julkaistut kirjoitukset löydät [täältä](#).